

*Курдаєв Андрій Олександрович,
Національний університет «Острозька Академія»*

КРИТИКА СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ В ПОВІСТІ «МАНТИСА» ДЖОНА ФАУЛЗА

Джона Фаулза називають постмодерністом, а часом навіть одним із найяскравіших представників цього напрямку. Англійський письменник творив саме в час становлення постструктуралістської доктрини і бурхливого розвитку літературного постмодернізму, тому не міг у своїх творах уникнути проблематики постмодерного дискурсу. В той же час, будучи тісно зв'язаним з традицією та симпатизуючи ідеям прерафаелітів, він не міг повністю в нього увійти.

У 1982 році Джон Фаулз видає повість «Мантиса», яка багато в чому є сатирою на деконструктивістське мислення та постструктуралістський підхід до літератури. При цьому письменник використовує цілком постмодерністський прийом, названий псевдодокументалізмом, або ж новим документалізмом. Оскільки «Мантиса» є романом про сучасний роман, пародією на нього, а постмодерний роман по суті є пародією на масову культуру, то твір Д. Фаулза стає пародією на пародію, постмодерним метароманом. Одним із головних об'єктів критики автора постає сучасне суспільство.

Не сприйнявши культурного продукту, який був приготовлений радянською системою, нове покоління успішно спожило інший, привезений з-за океану і вдало піднесений американською пропагандою. В цьому і проявляється актуальність критики сучасної культури. Об'єктом є вищезгаданий роман Джона Фаулза «Мантиса». Одним із найважливіших аспектів твору є критика маскультури і її споживача, що і становить предмет статті. Мета – виявити приклади такої критики у розгляданому романі.

У 1967 році Гі Дебор писав про формування нового соціуму, який він називає «суспільством театру», і в якому істина, справжність та реальність більше не існують, а їм на заміну прийшли шоу-політика та шоу-правосуддя. Гі Дебор розрізняє дві форми шоу-влади: концентровану та дифузну. Обидві є по суті брехнею, а за мету ставлять суспільство. Перша сприятлива для ідеології, сконцентрованої на-

вколо диктатора. Друга спонукала найманих працівників використовувати свою свободу для вибору та споживання широкого спектру запропонованих послуг. [5] У 80-х роках Дебор називає ще й третю форму, яка є комбінацією двох попередніх, яку він називає інтегрованою виставою. Росію та Німеччину Гі Дебор вважає показовими прикладами першого типу, США – другого, Францію та Італію – третього. «Суспільство театру» перетворилось на шоу-світ повсюдної реклами товарів споживання та театральної рекламності політики. Як результат, для молоді 80-х рр. ім'я Артюра Рембо звучить як Рембо, а Карл Маркс асоціюється з шоколадним батончиком, для дітей 90-х Бетховен – пес породи сенбернар, а Ромео ковтає пігулки екстезі та влаштовує вуличну перестрілку з Тібальтом. Дебор стверджує, що метою шоу-культури є усунення історичної свідомості. Холодна війна з її в'єтнамським та афганськими відгалуженнями показали світові, що політика та економіка стали виставою. Після розпаду СССР та зміни акцентів її змінила священна війна в Перській затоці, чеченські війни, 11 вересня та пов'язані з ним бомбардування Кабула та Джилалабаду, війна в Іраку, врешті грузино-осетинський конфлікт. Берлінська стіна, яка призвела до загибелі багатьох людей, виявилась видимістю, коли ніби під чарами впала, а її обломки стали об'єктом торгівлі. [4]

Д. Фаулз обіграючи постмодерний роман не може не згадати про один з головних елементів його гри – суспільство театру, з його маскультурою та рекламністю. Тож недарма герой «Мантиси» Майлз Грін каже Ерато: «Якщо тобі потрібен сюжет, людські характери, напруженість дії, яскраві описи, вся ця домодерністська дурниця, іди в кіно. Або читай комікси. І не берись за серйозних сучасних письменників. Таких як я». [2]

Цим аспектом є масова культура, і в цьому питанні претензії Джона Фаулза подібні до тих, які формулюють постструктуралісти. У вищезгаданому інтерв'ю він згадує про письменників які заробляють гроші на порнографічних романах (вони є об'єктами висміювання в «Мантисі»). Для Д. Фаулза, який зізнається, що еротика його «заворожує і мучить», найбільшою приемністю є еротика «на три четверті прихована». Тому, як він сам стверджує йому не подобається яскраво виражений еротизм американської прози, яка по суті руйнує еротичу, показує свою незрілість.

Проблема маскультури піднімається письменником ще у його першому романі «Колекціонер». У Великобританії після Другої світової війни перемогу на виборах отримує лейбористська партія. Це

була остаточна поразка аристократії, а отже і високого мистецтва, атрибутом якої воно було. Для уникнення культурного розриву між верствами населення потрібно було зблизити дві культури, що успішно зроблено шляхом їх синтезу, в результаті якого і постає маскультура. [1]

Тут в «Мантисі» відбувається «замикання» на проблемах культурних а також рекламному аспекті розвитку суспільства. Саме на виникнення такого ефекту і спрямоване використання античних образів, переплітання сучасних і давньогрецьких сюжетів, показаних у вигляді сцен сучасного життя. Саме тому божественні Музи стають Дельфійськими танцівницями, а бог Аполлон – їхнім менеджером. Тому смаглява леді сонетів У. Шекспіра стає чорношкірою медсестрою, а антична богиня Ерато купує хітон на розпродажі в кефалонійському бутіку. Окуляри з оправою Джейн Остін, які носить Ерато можна поставити в один ряд із сенбернаром Бетховеном та батончиком «Марс».

Все це є наслідком розвитку реклами, шоу-бізнесу, маскультури та середовища їх існування – «суспільства театру». Саме для його представників і призначений зойк Ерато: «О, Господи, та ви просто нестерпні! Ви – як весь ваш вік! Слова для вас все одно що сіра каша розмазня. Нічого реально не можете собі уявити, поки на телеекрані не побачите!» [2]

Таки чином, маючи розбіжності в поглядах стосовно теорії літератури та літературно-філософського дискурсу, Джон Фаулз у своїх творах паралельно до інших представників постмодерного корпусу та прихильників постструктуралістської доктрини, працює над вирішенням культурних проблем сучасного суспільства, адже якщо в плані теоретичному оргія, як виразився Жан Бодрійяр, закінчилась, то в суспільно-культурному успішно триває. [3]

Список літератури:

1. Ильин И. П. Постмодернизм от истоков до конца столетия: эволюция научного мифа. – М., 1998. – 254 с.
2. Фаулз Джон. Мантисса. – М.: АСД.- 2004.- 314 с.
3. Baudrillard J. La transparence du mal. – P., 1990. – 182 p.
4. Debord G. Comments on The society of spectacle. – L., 1990. – 128p.
5. Debord G. La societe du spectacle. – P. 1992. – 170 p.